

## **Qrah ܩܪܗ: Netleřtirmek, Açığa ıkarmak**

Bazı kelimeler vardır; bir dilin sözlüğünde yalnızca bir kelime olarak görünürler, fakat bir halkın hafızasında çok daha geniş bir anlam dünyası taşırlar. Onları yalnızca sözlük karşılıklarıyla açıklamak, aslında o kelimenin ruhuna haksızlık etmektir.

Süryanicede anlam katmanı geniş, çağrışım alanı derin kelimelerden biri ܩܪܗ (**qrah**) kelimesidir.

**Qrah ܩܪܗ**, bağlama göre; örtük bir şeyi aşikâr etmek, açığa çıkarmak, netleştirmek, belirginleştirmek, anlaşılır hâle getirmek anlamlarını taşır. Bunun yanında ağzın ve toprağın kuruması, susuzluk, saçın dökülmesi, kelleşmek ve kel olmak gibi anlam katmanlarına da uzanır.

İlk bakışta birbirinden uzak görünen bu anlamların altında, aslında ortak bir düşünsel damar sezilebilir: **Örtülü olanı açmak. Gizli olanı görünür kılmak. Belirsiz olanı netleştirmek. Kurumayı gidermek. Eksik olanı tamamlamak.**

Bu nedenle ܩܪܗ (**qrah**) bana göre yalnızca “netleştirmek” anlamına gelen bir kelime değildir. O, aynı zamanda açılmayı, görünürleşmeyi, giderilmeyi ve yeniden canlanmayı anlatan bir anlam dünyasıdır.

## **Bir Midyat Sohbetinin Açtığı Kapı**

Bu düşünceler, dün Midyat'ta kültürel birikimi yüksek yakın akrabalarla yaptığım samimi, hoş ve verimli bir sohbet sırasında zihnimde yeniden şekillendi.

Sohbetimiz, özellikle Midyat'ın yerel Süryanice konuşma dili olan **Surayt** üzerine derinleşmişti. Dilin kelimeleri, deyimleri ve günlük hayatta taşıdığı anlamlar üzerine konuşurken, geçmiş yıllara kıyasla bu yıl Avrupa'dan Midyat'a neden daha az gurbetçi Süryaninin geldiğini de sorguladık.

Sohbetin doğal akışı içinde, bu durumu anlatan bir halk deyimini kulağıma çarptı: ܩܪܗܐ ܩܪܗܐ **Qrehhe u Qarhaththe.**

Bir anda sıradan bir halk deyiminin çok daha derin bir anlam dünyasına açıldığını fark ettim. Çünkü halkın dilinde yaşayan deyimler, çoğu zaman sözlüklerden daha fazla kültürel hafıza taşır. Onların içinde bir toplumun yaşadığı hayat, özlemleri, alışkanlıkları, acıları, sevineleri ve dünyaya bakış biçimi saklıdır.

Klasik Süryanicede ܩܪܗܐ ܩܪܗܐ ܩܪܗܐ biçiminde ifade edilen bu halk deyimini, anlam dünyası bakımından **özlem duygusunu açığa çıkarmak, içte biriken ve taşkın hâle gelen özlemi gidermek, herhangi bir alandaki susuzluğu veya ihtiyacı karşılamak** gibi çağrışımlar taşır.

Ve burada kelime, beni dilin ötesinde insanın ruhuna götürüyor. Çünkü **özlem de susuzluk gibidir**. İnsan susadığında bedeni bir eksikliği haber verir. Özlediğinde ise ruhu... Susuzluk suyu arar. Özlem kavuşmayı.

Toprak suya kavuşmadığında kurur. İnsan da kendi köklerinden, dilinden, kültüründen, sevdiklerinden ve ait olduğu yerden uzaklaştığında içinde görünmeyen bir kuruluk oluşabilir.

Belki de gurbetin en derin tarafı budur. **Gurbet yalnızca bir yerden uzak olmak değildir; insanın kendi anlam dünyasından uzak düşmesidir.**

### **Asıl Gurbet Hafızadan Uzaklaşmaktır**

Avrupa'dan Midyat'a gelen Süryanilerin sayısı üzerine başlayan sohbetimizin bizi bu noktaya taşınması tesadüf değildir. Çünkü insan bazen binlerce kilometre uzakta yaşarken kendi kökleriyle çok güçlü bir bağ kurabilir. Bir kelime, bir dua, bir ilahi, bir deyim, bir ezgi veya çocuklukta duyduğu bir ses onu bir anda geçmişiyile buluşturabilir. Buna karşılık insan kendi memleketinde yaşarken bile diline, kültürüne, tarihine ve hafızasına yabancılaşabilir.

Öyleyse **asıl gurbet, yalnızca mekândan uzaklaşmak değildir**. Asıl gurbet, **hafızadan uzaklaşmaktır**. Asıl dönüş de yalnızca memlekete dönmek değildir. **Asıl dönüş, insanın kendi anlam dünyasına yeniden kavuşmasıdır**. Bu nedenle bir insanın ana diline, yerel diline, kültürüne ve köklerine dönmesi, sıradan bir kültürel tercih olarak görülemez. Bu, insanın kendi varoluş hikâyesine yeniden bağlanmasıdır.

### **Dil, Hafızanın Evidir**

Burada dilin toplumsal anlamı ortaya çıkar. Bir toplum dilini kaybettiğinde yalnızca kelimelerini kaybetmez. Dünyayı adlandırma biçimini kaybeder. Bazı duygularını ifade etme biçimini kaybeder. Geçmişiyile kurduğu bağın bazı damarlarını kaybeder. Kendi yaşanmışlıklarını anlamlandırma araçlarının bir bölümünü kaybeder. Çünkü **dil yalnızca iletişim aracı değildir. Dil, hafızanın evidir**.

Bir kelimenin unutulması bazen yalnızca bir kelimenin kaybolması değildir. O kelimenin içinde saklı bulunan bir bakışın, bir duygunun, bir hayat tecrübesinin ve bir düşünce biçiminin de silikleşmesidir. Bu nedenle Surayt'ın yaşatılması, geçmişe romantik bir bağlılık değildir. Bu, **kültürel hafızayı canlı tutma sorumluluğudur**. Çünkü bir dilin yaşaması, geçmiş ile bugün arasında canlı bir bağın devam etmesi demektir.

### **Qrah'ın Daha Derin Bir Katmanı**

İşte **قراھ (qrah)** kelimesinin anlam dünyası burada daha da derinleşiyor. Bir şeyi açığa çıkarmak yalnızca onu görünür kılmak değildir. Bazen insanın içinde birikmiş olanı dışarı çıkarmaktır. Bazen toplumun uzun süredir dile getiremediği bir özlemi görünür hâle getirmektir. Bazen kurumuş bir hafızaya yeniden su taşımaktır. Bazen de belirsizliği gidererek bir topluluğun önünü görmesini sağlamaktır.

Bu açıdan **qrah** قراھ, yalnızca bir dil kelimesi değil, aynı zamanda bir **toplumsal eylem fikri** olarak da okunabilir. Çünkü toplumların da kuruyan damarları vardır. Toplumların da susuzluğu vardır. Toplumların da dile gelmemiş özlemleri vardır. Toplumların da üzeri örtülmüş hakikatleri vardır. Ve toplumların da yeniden anlamlandırılmaya ihtiyaç duyan hafızaları vardır.

### **Qrihe d-Amo: قريه د-امو Halkın Hakikatini Açığa Çıkaranlar**

Tam bu noktada **qrah** قراھ kelimesinin anlam dünyasından hareketle, klasik Süryanicede kanaat önderleri veya halk önderleri için kullanılan iki ifade dikkat çekici bir anlam kazanır:

**قريه د-امو Qrihe d-Amo** ve **قريه د-اكنوшто Qrihe d-Aknušto**.

Bunları yalnızca “**kanaat önderleri**” şeklinde çevirmek, taşıdığı düşünsel derinliği tam olarak yansıtmayabilir. Çünkü gerçek bir **Qriho d-Amo قريه د-امو**, yalnızca toplumun önünde duran kişi değildir. O, **toplumun içinde örtülü kalmış olanı açığa çıkarandır**. Toplumun söyleyemediğini söyleyendir. İnsanların içinde biriken özlemi dile getirendir. Unutulmuş hafızayı yeniden görünür kılandır. Dağınık düşünceleri anlamlı bir bütün hâline getirendir. Toplumun susuzluğunu fark edip ona su taşıyandır. Bu nedenle kanaat önderliği, yalnızca insanları etkileme gücü değildir. **Kanaat önderliği, toplumun ruhunu okuyabilme sorumluluğudur**. Gerçek önderlik, insanların üzerine çıkmak değil, onların arasında saklı olan hakikati görebilmektir.

### **Önderlik Öne Çıkmak Değildir**

Bugün önderlik kavramı çoğu zaman görünür olmak, öne çıkmak, tanınmak ve başkaları üzerinde güç sahibi olmakla karıştırılıyor. Oysa gerçek önderlik bunun tam tersidir. Gerçek önder, önce kendisini görünür kılmaya çalışmaz. **Hakikati görünür kılar**. Kendisini büyütme yerine toplumu büyütür. Kendi sesini yükseltmek yerine toplumun duyulmayan seslerini duyurur. İnsanları kendisine bağlamak yerine onları kendi kökleriyle buluşturur. Bu nedenle gerçek önderlik, bir bakıma **örtüyü kaldırma sanatıdır**. Hakikatin üzerindeki örtüyü kaldırmak. Hafızanın üzerindeki örtüyü kaldırmak. Kültürün üzerindeki örtüyü kaldırmak. İnsanın kendi iç dünyasının üzerindeki örtüyü kaldırmak. Ve insan ile kendi kökleri arasına girmiş yabancılaştırmanın üzerindeki örtüyü kaldırmak.

### **Toplumların da Susuzluğu Vardır**

**Qrah** قراھ kelimesinin kuruluk ve susuzluk anlamı burada çok daha güçlü bir toplumsal çağrışım kazanıyor. Çünkü toplumların yalnızca ekonomik ve maddi ihtiyaçları yoktur. Toplumların **anlam ihtiyacı** vardır. Aidiyet ihtiyacı vardır. Hafıza ihtiyacı vardır. Adalet ihtiyacı vardır. Güven ihtiyacı vardır. Kendi diliyle konuşma ve kendi kökleriyle temas etme ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaçlar karşılanmadığında toplumun ruhunda bir kuruluk meydana gelir.

İşte kültür insanının, kanaat önderinin ve toplumun sorumluluk taşıyan aydınlarının görevi, önce bu kuruluğu fark etmektir. Bazen bir kitapla. Bazen bir eğitimle. Bazen bir araştırmayla.

Bazen unutulmuş bir kelimeyi yeniden hatırlatarak. Bazen de toplumun uzun zamandır dile getiremediği bir özlemi görünür hâle getirerek...

Bu nedenle kültürel çalışma, sadece geçmişi korumak değildir. **Kuruyan hafızaya su taşımaktır.**

### **Bir Kelimeden Bir Hayat Felsefesine**

**ܩܪܗ (qrah)** üzerinde düşünürken başlangıçta yalnızca bir Süryanice kelimenin anlamını açıklamaya çalışıyordum. Fakat kelime beni çok daha geniş bir düşünce yolculuğuna çıkardı: **Dil, hafıza, özlem, aidiyet, gurbet, toplumsal ihtiyaç, önderlik, sorumluluk.**

Belki de dilin gerçek bilgeliği tam burada başlıyor. Bir kelime yalnızca bir şeyi anlatmaz. Bazen bir halkın geçmişini taşır. Bazen unutulmuş bir duyguyu yeniden uyandırır. Bazen bir toplumun ihtiyacını haber verir. Bazen de geleceğe açılan bir kapının anahtarını sunar.

Süryanicedeki **ܩܪܗ (qrah)** kelimesi bana göre böyle bir kelimedir. Örtülü olanı açığa çıkarır. Belirsiz olanı netleştirir. İçte biriken özlemi dile getirir. Kurumayı giderir. Ve bize şunu hatırlatır: **Gerçek önderlik, başkalarının önüne geçmek değil; başkalarının içindeki hakikatin görünür hâle gelmesine hizmet etmektir.** Belki de bugün kültürümüzün en çok ihtiyaç duyduğu şey budur: **Kendisini öne çıkaranlardan çok, hakikati açığa çıkaranlar.**

**Kendi sesini yükseltenlerden çok, toplumun unutulmuş seslerini duyuranlar. İnsanları kendilerine bağlayanlardan çok, insanları kendi kökleriyle yeniden buluşturanlar.**

İşte böyle insanlar gerçek anlamda: **ܩܪܗܐ ܕܐܡܐ - Krihe d-Amo** yani **halkın içindeki örtülü hakikati görünür kılanlar** olabilirler.

Çünkü bazen bir halkın yeniden kendisini hatırlaması, büyük sözlerle değil, **unutulmuş tek bir kelimenin yeniden hatırlanmasıyla** başlar. Bazen bir kelime, bir halkın hafızasında yıllardır kurumuş bir damarı yeniden canlandırabilir. Bazen bir deyim, nesiller arasında kopmuş bir bağı yeniden kurabilir. Bazen bir dil, gurbette kalmış bir insanı kendi evine geri getirebilir. Ve bazen bir insan, toplumun içinde biriken özlemi görünür kılarak yalnızca bir sözü değil, **bir hafızayı yeniden hayata döndürebilir.**

İşte **ܩܪܗ (qrah)** kelimesinin bana düşündürdüğü en derin hakikat budur: **Örtüyü kaldır. Gizli olanı görünür kıl. Belirsizi netleştir. Kurumayı gider. Özlemi dile getir. Hafızayı canlandır. Ve insanı kendi kökleriyle yeniden buluştur.**

Çünkü **dil yalnızca geçmişi taşımaz; geleceğin kapısını da açar.** Ve belki de kültürün gerçek görevi tam olarak budur.

Yusuf Beğtaş

[www.karyohliso.com](http://www.karyohliso.com)